פקתא דערבות כגון אתון דלא שכיחי לכו מיא משו ידייכו מצפרא ואתנו עלייהו לכולא יומא איכא דאמרי בשעת הדחק אין שלא בשעת הדחק לא ופליגא דרב ואיכא דאמרי אפילו שלא בשעת הדחק נמי והיינו דרב אמר רב פפא האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנו לידים דלא אתו מכח גברא ואי מיקרב לגבי דולא דקאתו מכח גברא נוטלין ממנו לידים ואי בזיע דולא בכונס משקה מילף לייפי ומטביל בה את הידים ואמר רבא כלי שניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים ואמר רבא כלי שאין בו רביעית אין נוטלין ממנו לידים איני והאמר רבא כלי שאין מחזיק רביעית אין נוטלין ממנו לידים הא מחזיק אע"ג דלית ביה לא קשיא הא לחד הא לתרי דתניא מי רביעית נוטלין לידים לאחד ואפילו לשנים אמר ליה רב ששת לאמימר קפידיתו אמנא א"ל אין אחוותא א"ל אין אשיעורא אמר ליה אין איכא דאמרי הכי אמר ליה אמנא ואחוותא קפדינן אשיעורא לא קפדינן דתניא מי רביעית נוטלין לידים לאחד ואפי' לשנים ולא היא שאני התם משום דקאתו משירי טהרה אתקין רב יעקב מנהר פקוד נטלא בת רביעתא אתקין רב אשי בהוצל כוזא בת רביעתא ואמר רבא מגופת חבית שתקנה נוטלין ממנה לידים תניא נמי הכי מגופת חבית שתקנה נוטלין ממנה לידים חמת וכפישה שתקנן נוטלין מהם לידים שק וקופה אע"פ שמקבלים אין נוטלין מהם לידים איבעיא להו מהו לאכול במפה מי חיישינן דלמא נגע או לא ת"ש וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נוטלו במפה ואוכלו חוץ לסוכה ואין מברך אחריו מאי לאו הא כביצה בעי נטילת ידים דלמא הא כביצה בעי סוכה ובעי ברכה תא שמע דשמואל אשכחיה לרב דקאכיל במפה אמר ליה

עבדין

פקתא דערבות. בקעה של אותה מדינה ואין מים מצויין להם(ח): **ופליגא דרב.** דשרי אפי' בלא דחק: **האי אריתא דדלאי.** צינור ששופכין לו מים מן היאור בדלי והוא מוליך מים לשדות: **אין נוטלין ממנו לידים.** לתת ידיו לתוכו ויקלחו המים לתוכן דלאו מכח גברא אתו שכבר עבר כח השופך והן מקלחין מאליהם ואין כאן לא נטילה ולא טבילה נטילה דלאו מכח גברא קאתו טביל' נמי בצינור ליתא שאין כאן שעור מקוה: **ואי מיקרב גבי דולא.** כשהדולה שופך וזה נותן ידיו סמוך למקום השפיכה והמים מקלחין מכח השפיכה לתוך ידיו שפיר דמי: **ואי בזיע דולא בכונס משקה.** כשהנקב מכניס משקה גדול הוא קלח וקילוח היוצא ממנו נראה והשופך שופך דרך פיו לצינור והנקב מקלח מאחוריו ליאור: **מילף לייף.** הצינור עם היאור ע"י דלי ומטבילין בצינור את הידים דלאו טבילה גמורה היא ודיה בחבור זה ולא בעינן כשפופרת הנוד כדין עירוב מקוואות דעלמא: **כלי שניקב כו'.** לאו כלי הוא דרבנן כלי תקון: **הא לחד והא לתרי.** לחד רביעית בעינן מתחלה אבל לתרי שהיה בו רביעית ונטל הראשון ואח"כ נטל השני אע"ג דלא הוי רביעית בנטילת שני שפיר דמי הואיל ומשירי טהרה אתו כדמפרש לקמיה מי רביעית(ט): **קפידיתו אמנא.** שיהא כלי שלם: **אחוותא.** שיהא בהן מראה מים: **אשיעורא.** דרביעית: **דקאתו משירי טהרה.** אבל מעיקרא צריך שיהא בו רביעית: **נטלא בת רביעית.** של זכוכית קרי נטלא והיתה מוצנעת לשער בה כלי של כל איש ואיש שמתקנו ליטול ידיו: **כוזא.** של חרס: **שפקנה.** חקקה לקבל רביעית אף על גב דמעיקרא לאו לאישתמושי בגווה עבידא ואין חללה עשוי לתוכו: **חמת וכפישה.** מיני נודות של עור הן: **שק וקופה.** אין מלאכתן למים דרובן אין מקבלין מים: **במפה.** מי שלא נטל ידיו מהו לפרוס(י) מפה על ידיו ולא יגע באוכלין ויאכל: **וכשנתנו לו לר' צדוק.** במסכת סוכה כשהיו נותנין לו לרבי צדוק אוכל שהוא פחות מכביצה נוטלו במפה ואוכלו ולא היה נוטל ידיו ולא היה מברכו סוכה ולא ברכת המזון: **לא.** הא דנקט פחות מכביצה משום סוכה וברכה נקט ליה:

עבדין

האי אריתא. פי' בקונטרס צינור ששופכין לו מים מן היאור בדלי והוא מוליך מים בשדה אין ר"ל שיהא הצינור קרוי אריתא דהא יאורים מתרגמינן אריתי ובפ' הפרה (ב"ק נ:) אמר ההוא תורא דנפל לאריתא ומשמע שם שהוא עמוק עשרה טפחים: **דלא אתו מכח גברא.** פירש בהלכות גדולות שמותר להטביל ידים בתוך הכלי דחשיבא נטילה והביא ראיה מפ"ב דזבחים (דף כא.) דאיבעיא להו מהו לקדש ידיו ורגליו בכיור ממנו אמר רחמנא ולא לתוכו משמע דבקידוש ידים מבעי ליה משום דכתיב ממנו אבל בנטילת ידים אפילו בתוכן מותר וקשה לפירושו דהכא אמר אינו נוטל ממנו דלא אתי מכח גברא משמע דבעינן כח גברא השופך ומיהו י"ל דבעינן נטילה מן הכלי בין טובל ידיו בתוך הכלי ובין שופך מן הכלי על ידיו יש כאן נטילה מן הכלי אבל הכא ידיו חוץ לכלי הן וכבר פסק כח הכלי כשהמים באים עליו הלכך אין כאן נטילה מן הכלי וגם טבילה אין כאן שהן שאובין והא דנקט דלא אתו מכח גברא לאו דוקא מכח גברא אלא משום דלא אתו מכח כלי דבעינן נטילה מן הכלי א"נ משום דתנן במס' ידים בפ"ק (מ"ה) הכל כשרין ליתן מים לידים אפילו חרש שוטה וקטן ומניח חבית בין ברכיו ונוטל ומניח חבית על צדו ונוטל הקוף נותן לידים רבי יוסי פוסל בשניהם פירוש בקוף ובחבית נוטה על צדו והמים נשפכים מאליהן דבעי רבי יוסי מכח גברא ות"ק לא בעי אלא שיהא כח כלי והשתא שמעתא דנקט כח גברא אתי כרבי יוסי אבל הלכות גדולות אי אפשר להעמיד אלא כרבנן וצריך להחמיר כיון דסוגיא דשמעתין כרבי יוסי ואם אדם נוטל ידו אחת וחוזר ומשפשף בחברתה צריך לחזור וליטול כדאמרינן בפרק שני דידים (מ"ג) נטל ידו אחת ושפשף בחברתה טמאה ואם שרה פתו במים או הדיח בהן את הכלים פסולים לנטילה ואם הדיח בהן ידיו כשרין דהכי תנן במסכת ידים וצריך לשפוך מים על ידיו ג' פעמים פעם ראשונה כדי להעביר טיט ודבר החוצץ מעל ידיו ופעם שניה לטהר ידיו ופעם שלישית לטהר אותן מים וכן מוכח בכמה דוכתין במסכת ידים שצריך מים לראשונים ושניים ומיהו אם בפעם אחת שופך מים הרבה כשיעור רביעית ידיו טהורות דתנן במסכת ידים (פ"ב מ"א) ידו אחת בשטיפה אחת ידו טהורה שתי ידיו משטיפה אחת ר"מ מטמא עד שיטול מי רביעית פירוש ואפילו כאן משירי טהרה דלא בעו רביעית כשנוטל בשתי שטיפות והשתא דליכא אלא שטיפה אחת צריך רביעית בשטיפה זו אבל בנוטל ידו אחת לא צריך רביעית כי אתו משירי טהרה אלא שתהא אותה שטיפה מרובה כשתים: **ואי בזיע דולא בכונס משקה מילף לייפי.** ואע"ג דלענין טבילת כל גופו לא מהני מתרי טעמי דנצוק אינו חבור וגם בעינן כשפופרת הנוד לענין עירוב מקוואות גבי רביעית ידים (ו) לא החמירו:

קפידיתו אחוותא. והא דתנן במסכת ידים (פ"א מ"ג) נפל בהן דיו או קנקנתוס ונשתנו מראיהן פסולין דלמא הני מילי לתרומה: **ולא היא שאני התם דקא אתו משירי טהרה.** משמע דמעיקרא בעי למימר דאפילו הראשון לא בעי שיעור ותימה דהא בהדיא קתני מי רביעית לאחד וי"ל דמתניתין לתרומה והוה דייק מיניה דכי היכי דאפילו לתרומה לא בעינן שיעור לשני ה"ה נמי לחולין אף לראשון ומסיק דשאני התם דאתו משירי טהרה: **מגופת חבית שתקנה.** פי' בקונטרס שחקקה א] ונראה דבלא חקיקה היא רביעית אלא שמשופעת היא ואינה יושבת אלא מסומכת כעין כסוי כוסות של כסף וכסוי קנקנים ותקנה היינו שהרחיבה מלמטה עד שיושבת שלא מסומכת וקודם שתקנה אין נוטלין ממנה דאין בית קבול שלה חשוב כיון שאם בא להושיב בלא סמיכה היו המים נשפכין ואין נשאר בהם רביעית ואמר לעיל כלי שאין מחזיק רביעית אין נוטלין ממנה וכן משמע במסכת ידים (שם מ"ב) דחשיב מגופת חבית בהדי דפנות הכלים דאין מחוסרין חקיקה אלא לפי שאין יושבין שלא מסומכין לדפרישית: **ולא ברך אחריו.** סבר כרבי יהודה דבעי כביצה דדריש ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה בפרק ג' שאכלו (ברכות מט:) ודוקא לאחריו אבל לפניו משמע דמברך וכן לר"מ דפוטר בפחות מכזית היינו דוקא לבסוף אבל בתחלה מברך אף בפחות מכזית ובהדיא מדקדק בירושלמי הכי ואע"ג דבריש כילד מברכין (שם לה.) נפקא לן ברכה לכתחלה מק"ו מברכה דלבסוף כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש מ"מ לא שייך לומר דיו ומברך בתחלה אמשהו ואע"ג דלא מברך בסוף דאותו ק"ו אינו אלא גילוי בעלמא דברכה דלפניו לאו דאורייתא כדתנן בפרק מי שמתו (שם דף כ:) בעל קרי על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו וכן בפרק היה קורא (שם טז.) תניא הפועלים שהיו עושים מלאכה אצל בעל הבית ואוכלין פתן אין מברכים לפניהם אבל מברכים לאחריהם שתי ברכות: **מאי לאו הא כביצה בעי נטילת ידים.** תימה היכי מצי למימר הכי הא ע"כ בתרומה אפי' כזית לא בעי נטילת ידים דהא התירו מפה לאוכלי תרומה דרבי צדוק כהן הוה כדמוכח בפ' מי שמתו (שם כ:) גבי מדלגים היינו ע"ג ארונות כו' ובפ' כל פסולי המוקדשין (בכורות לו.) גבי ההוא בוכרא דהוה ליה לר' צדוק ובספ"ק דיבמות (דף טו:) והיה אוכל חולין על טהרת תרומה (ב)וי"ל דהוה מצי למימר וליטעמיך. [ע' תוס' יומא עט: ד"ה הא ותוס' סוכה כו. ד"ה הא כביצה]:

בלא

מסורת הש"ס

א) [בערוך ערך ארת גרס רבא וכן גרסי הרי"ף ורא"ש], ב) [צ"ל דמנן], ג) נזיר לח. גיטין טו: ידים פ"א מ"א, ד) [צ"ל דמנן], ה) [תוס' ידים פ"א ה"ב ע"ש], ו) בר"ש פ"א דידים מ"ב גרס אף על פי ששפתותיו וכו' ע"ש, ז) יומא עט. סוכה כו:, ח) [כדאיתא בתו"כ טו. וכולי מילא בפקתא דערבות ושם פרש"י פקתא דערבות בשוק של אותו מקום], ט) צ"ל כו', י) בפ"א: לכרוך, כ) עי' מהרש"א שהאריך ואסיק שטעות נפל בספרים ע"ש.

◆

גליון הש"ס

גמ' ואי בזיע. ויקרעו שמלותם (בראשית מד [מד] יג) מתרגמינן ובזעו לבושיהון: תוס' ד"ה ואי כו' לא החמירו. עי' נדה דף מט ע"א תוס' ד"ה אם:

◆

מוסף רש"י

מי רביעית. כלי מחזיק רביעית מלא מים (גיטין סו:). **ואפילו לשנים.** כיון דמעיקרא הוה שיעורא וקאתו משירי טהרה (שם) ואע"ג דלית בהו רביעית לשני, הואיל ולראשון הוה ביה כדי שיעור נטילה (נזיר לח.). **אוכל.** מאכל פחות מכילה (סוכה כו:). **נוטלו במפה כו'.** לא נטל ידיו אלא כרך במפה ידיו משום נקיות, דקסבר פחות מכביצה לא בעי נט"י ולא בעי סוכה ולא בעי ברכת המזון לאחריו, דדריש כר' יהודה ואכלת ושבעת וברכת, אכילה שיש בה שביעה והיינו כביצה, אבל לפניו בכל דהו בעי ברכה, שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה (שם). שלשה קולין נהג בו, אחת שלא נטל ידיו אלא במפה כרך ידיו משום אניות הדעת וחוץ לסוכה אכלו ולא בירך אחריו (יומא עט.).

◆

רבינו גרשום

פקתא דערבות כו'. פקתא דערבות אין בו מים: ואתנו עלייהו כולי יומא. אתנו דאימת שתרצו ביום תאכלו לחם על אותה נטילה: בשעת הדחק אין. כלומר היכא דלא שכיחי מיא. האי אריתא דדלאי אין נוטלין כו' כיצד הם עושין דולין מן הבור וממלאין צינורות סביביו להשקות השדות וה"ק כשממלאין הצינורות אין נוטלין מצינורות ואין מטבילין בה ידים מי שהיו ידיו טמאות. ואי מקרב לגבי דוולא כו' כלומר כשהדולה שופך אי מקריב ידיו לגבי דוולא כו'. ואי בזיע דוולא בכונס משקה כו' כלומר אם נקוב דוולא כשממלא מן האריתא בכונס משקה: מילף לייפי חשובין כמחוברין לאריתא ואף מטבילין: כלי שניקב

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פ"ו מהל' ברכות הלכה יח [טוש"ע א"ח סימן קסד סעיף א]:

לח ב מיי' שם הלכה יד ועי' בכ"מ סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קנט סעיף ז [וברב אלפס ברכות פ"ח דף מה: ונרשמו אחר רבא ועי"ש עוד דגרסא אחרת היה לו בסוגיא דהכא והביאו הרא"ש הכא בסימן יד]:

לט ג ד מיי' שם הלכה יא יב ועיין בכ"מ טוש"ע שם סעיף א וסי' קס סעיף יג [וברב אלפס שם דף מו. וגרסתו א"ל רב אשי לאמימר]:

מ ה מיי' פ"א מהלכות מקוואות הלכה ח ועי"ש סמג שם טוש"ע א"ח סי' קס סעיף יג:

מא ו ז מיי' פ"ו מהל' ברכות הל' [ד] ז טוש"ע שם סעיף א:

מב ח מיי' פ"ו מהלכות ברכות הלכה יא טוש"ע א"ח סי' קנט סעיף ג:

מג ט י מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעי' ד:

מד כ מיי' פ"ו מהלכות ברכות הלכה יח ועי' בהשגות ובכ"מ סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קסג סעיף א:

◆

שיטה מקובצת

א] פי' בקונטרס שחקקה ונראה דבלא חקיקה היא מחזקת רביעית וכו'. ונ"ב ואיצטריך לדיוקא:

◆

רבינו גרשום (המשך)

בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים כלומר דלאו חשוב כלי: ל"ק הא לחד הא לתרי כלומר לחד אע"ג דלית ביה לתרי אי אית ביה רביעית אין אי לא לא. קפדיתו אמנא כלומר דאי נקיב בכונס משקה (אין) [תו] לא נטליתו מיניה: קפדיתו אחוותא שיהא להן מראה יפה: קפדיתו אשיעורא שיהא בו רביעית: ולא היא התם דקא אתו משירי טהרה. כלומר אם יש בו רביעית מתחלה נוטלין ממנו אפי' לשנים אע"ג דלא מטו לכל חד וחד אלא חצי רביעית דקא אתו משירי טהרה מרביעית אבל אם אין בו מתחלה אלא חצי רביעית או משהו פחות מרביעית כיון דמתחלה לא היה בם כדי טהרה אין נוטלין: נטלא בת רביעית. כלומר כלי שמחזיק רביעית ליטול בה ידים. כוזא כלי חרש: מגופת חבית שתיקנה (כו) [הוא] דבר שסותמין בו כלי חרש ותיקן המגופה עצמה. חמת וכפישה. חמת כלי עור הוא. כפישה שמתקנין למים. הסל והקופה. כלומר מפני שמנוקבין: מהו לאכול במפה. כלומר [מי] שלא נטל ידיו מהו שיכרוך ידו במפה כדי שלא יגע בפת ויאכל מי חיישינן שמא יגע או לא: נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה כלו' בלא נ"י אכלו והיכן הלכה זו